

Dubravko Škiljan – *Vježbe iz semantike ljubavi*,
Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2007.

Iščitavanje tekstova Dubravka Škiljana uvijek ponovo, i gotovo uvijek u istoj mjeri, zanimljiv je i nadasve nadahnut čitalački doživljaj, kao i izniman i ništa manje inspirativan intelektualni izazov. Odlike Škiljanova prepoznatljiva autorškoga izraza (bez obzira na odabir teme) i u ovoj su knjizi u potpunosti prisutne – i to prije svega u čistoći njegova teorijskoga pristupa, u lingvističkoj i filološkoj utemeljenosti njegovih analiza i konačno, u njegovoj paradigmatičnoj akribičnosti.

Knjiga *Vježbe iz semantike ljubavi* (rukopis obuhvaća otprilike 10 autorskih araka) koncipirana je tako da se sastoji od dvaju paralelnih tekstova od kojih je jedan tiskan na parnim a drugi na neparnim stranicama. Osnovna studija, koja predstavlja kontinuiran tekst, podijeljena je u šest poglavlja i popraćena vrlo opsežnim bilješkama koje i same slijede artikulaciju na šest cjelina. Autor u *Prologu* potanko objašnjava cilj svojeg istraživanja (ujedno opširno navodeći i kojim sve rezultatima *neće* težiti – od toga da neće tumačiti ljubav kao emociju i rezultat psiholoških mehanizama koji je ostvaruju do toga da se ljubav neće razmatrati kao totalni društveni fenomen u gurvičevskom smislu kao što se neće pristupiti ljubavi niti kao sociosemiološkom simboličkom fenomenu).

Istraživani korpus sastavljen je od deset glasovitih ljubavnih pjesama (pjesnici su redom Sapfo, Katul, Vilim od Poitiersa, Petrarca, Camões, Quevedo, Goethe, Poe, Jesenjin i Éluard), pisanih na deset različitih jezika (starogrčkom, latinskom, provansalskom, talijanskom, portugalskom, španjolskom, njemačkom, engleskom, ruskom i francuskom) u deset različitih povijesnih i stilskih razdoblja (od grčke i rimske antike, preko srednjeg vijeka, humanizma, renesanse, baroka, prosvjetiteljstva i romantizma, do suvremenoga simbolizma i nadrealizma), uz autorovu ogradu koja upućuje na to da se odabrana odrednica epohe ili razdoblja zapravo treba shvatiti više kao vremensko određenje negoli kao egzaktna stilska determinanta. Ideja je bila da se provjeri u kolikoj su mjeri neki od instrumenata što ih nude suvremena lingvistička semantika i semiologija adekvatni za semantičku analizu u čijem se fokusu nalaze različiti poetski iskazi ljubavi. Svjestan činjenice da je pjesnički iskaz, osobito u ljubavnoj poeziji, najdublje povezan sa samom autorovom ličnošću a otuda i s njegovim (pjesnikovim) uvijek specifičnim poimanjem jezika i neponovljivim jezičnim konstrukcijama svakoga pjesnika posebno, Škiljan prije bilo kakvoga pristupa pjesmama, upozorava na ograničenost dosega svih analiza poezije koje pretendiraju da budu znanstveno objektivne. (Jer znanstveni modeli, operirajući ograničenim instrumentarijem i nudeći uvijek reduciranu stvarnost, nužno unose redukciju u promatranu stvarnost, a osobito se to »osiromašenje« očekuje u pokušajima svodenja ogromne slobode poetskoga iskazivanja na unaprijed zadane okvire kako semantičkih tako i semioloških modela.) Nakon navođenja odabranih pjesama i u originalu i u antologijskim hrvatskim prijevodima (D.

Škiljana, I. Slamniga, D. Cesarića, N. Milićevića, A. Šoljana, J. Pupačića, O. Delorka) u poglavljima *Univerzum pjesama*, *Od sintakse k semantici* i *Polja ljubavi* ispituju se različiti (ponekad u priličnoj mjeri korpusu prilagođeni) semantički i semiološki modeli: model rekonstrukcije likova, prostora i vremena (djelomično inspiriran Hymesovim pristupom) u univerzumu diskursa, aktantski Greimasov model, model sintaktičko–semantičkih supstrukture (izgrađen na osnovi Fillmoreove i drugih sličnih teorija) i model semantičkih polja (blizak Lyonsovima tumačenjima).

Analiza pjesama temelji se na ideji da je svaka pjesma poruka čime je pjesmama dano mjesto u jakobsonovski koncipiranom komunikacijskom lingvističkom modelu, ali je takav, u osnovi prepojednostavljen model, u kojem je autor pjesme njezin pošiljalac, a čitalac ili slušatelj teksta primalac poruke (koja jezičnim znakovima reproducira izvjesno stanje u izvanznakovnom univerzumu), modificiran posebnim zahtjevima Škiljanova korpusa i konačnoga cilja analize. Naime, u ovoj se analizi pošlo od pretpostavke da »svaka pjesma, kao koherentna i u određenom smislu autarkična poruka« (str. 46.), konstruira vlastiti kontekst koji u tom smislu jest konstrukt koji Škiljan naziva univerzumom pjesme, dakle svijet koji je nezavisan od drugih svjetova, onaj koji u vlastitoj samodovoljnosti može isključiti sve ono što njemu samome ne pripada (pa tako i autora kao pošiljaoca poruke–pjesme, kao i sve ostale potencijalne sudionike realnog komunikacijskog čina – čitatelje/slušatelje kao primaocce poruke, prevodioce, lektore, recitatore itd.).

Škiljanova sintaktičko–semantička analiza vodena je dvjema temeljnim pretpostavkama – onom prema kojoj su diskurzivni univerzumi (kakav je i univerzum ljubavnih pjesama) uređeni svjetovi u kojima se, u krajnjoj konsekvenciji, čovjek svojim osjetilnim i spoznajnim sposobnostima suprotstavlja kaosu koji ga okružuje, i drugom, u skladu s kojom se uredenost svijeta pjesme–poruke, budući da se on gradi jezičnim iskazima, očituje i u uredenosti teksta, tj. u njegovoj jezičnoj strukturiranosti. Jezična struktura stoga se iščitava kao znak strukture univerzuma pjesme–poruke. Sintaktičko–semantički model prema kojem su pjesme analizirane polazi od ideja da se iz sintagmatskih odnosa koji su uspostavljeni među jezičnim znakovima u tekstu mogu na planu izraza prepoznati njihove sintaktičke funkcije unutar rečenice čiji su oni sastavni dijelovi. Polazeći od četiriju osnovnih sintaktičkih funkcija (subjekta, predikata, objekta i adverbijalne oznake), pretpostavljeno je da jezični znakovi i na planu svojega sadržaja mogu obavljati iste funkcije (onda su to *semantički* subjekt, predikat, objekt i adverbijalna oznaka), no da se sintaktičke/gramatičke i semantičke funkcije mogu, ali i ne moraju nužno podudarati, uvijek su u određenoj korelaciji s likovima i aktantskim ulogama, dakle sa strukturama poetskih svjetova koji se u analizama otkrivaju.

Završni *Epilog*, osim neke vrste sinteze ispitivanja, sadržava i autorov zaključak prema kojem je njegov pristup u osnovi pokazao da je lingvistička semantika (ako se odrekne pretenzija da se bavi umjetničkim aspektom poetskog djela) u stanju otkriti mnoge slojeve sadržaja i značenja čak i u onim tekstovima koji se, poput ljubavne poezije, po svojoj definiciji odupiru takvu istraživanju. Semantičkom se analizom otkriva konceptualna struktura subjektivnoga

pjesničkoga iskaza i, u konačnici se rezultat može sagledati i kao relativno sustavan uvid u organizaciju mentalnoga leksikona svakoga pojedinoga autora. Semantičko polje ljubavi (shvaćeno kao »ostvarena govorna, diskurzivna struktura« str. 137.), konstituira se u relaciji s poljem »ne-ljubavi« čiji segmenti svojom negacijom određuju što polju ljubavi pripada. Analiza semantičkog polja ljubavi uzima u obzir i odnos temeljnih jezgrenih i marginalnih elemenata, odnosno dinamičku, topografsku i hijerarhijsku strukturiranost semantičkoga polja te potvrđuje da se unutar specifičnosti iskaza svakog pojedinog autora, može govoriti o semantičkom polju ljubavi unutar kojeg se temeljni koncepti/riječi međusobno definiraju i čvršće povezuju ulazeći u neke od pretpostavljenih semantičko-sintaktičkih obrazaca. Primijenjeni aktantski model polazi zapravo od dubinske gramatike iskaza (priče) naglašavajući narativnu strukturu teksta, i iako u načelu prikazi takvog tipa nisu nužno linearni budući da uključuju jedinice s različitih jezičnih razina, oni ipak omogućavaju linearno iščitavanje teksta kao komunikacijskoga čina pretpostavljajući postojanje uloga pošiljatelja, subjekta, objekta, pomoćnika, protivnika i primatelja poruke u univerzumu koji prikazuju. Pokazalo se, konačno, kako se relativno strogo semantički lingvistički model može primijeniti, ne samo na apstraktan sistem kakvim se jezik postulira u skladu sa strukturalističkom tradicijom nego i na govorne realizacije jezika, a onda i na konstrukcije različitih, ne uvijek nužno logičnih, univerzuma koji se s pomoću jezične djelatnosti konstruiraju.

Bilješke, *marginalia*, koje prate pojedina poglavlja sastoje se od veoma različitih dopuna osnovnom tekstu: od stvarnih uputa o bibliografskim i drugim faktografskim podacima do autorovih opservacija u kojima nudi ili objašnjenja vlastitih postupaka ili, katkada, navodi, pa i sam formulira suprotna i suprotstavljena stajališta.

Premda prikazana »dvotračna« koncepcija knjige bez ikakve sumnje od čitaoca zahtijeva pojačan stupanj koncentracije a ponekad mu donekle i otežava pristup temeljnom toku autorove misli, ona s druge strane pruža ne samo mnoge korisne i zanimljive informacije nego istovremeno otkriva (pa i demistificira) modalitete konstrukcije lingvističkoga znanstvenog diskursa.

Budući da se Škiljanov tekst može iščitavati u slojevima, potencijalni njegovi čitatelji postaju i stručnjaci iz uskog kruga semantičara i semiologa, studenti lingvističkih disciplina (knjiga je, uostalom, nastala na osnovi seminara što ga je autor držao studentima lingvistike), filolozi raznih usmjerenja, teoretičari književnosti, te u krajnjoj konsekvenciji, svi oni koji vole poeziju i pokušavaju sagledati njezine dublje značenjske slojeve.

Vlasta Erdeljac